

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

PEDAGOGICKÁ
FAKULTA
Univerzita Karlova

T A

Tento projekt je spolufinancován se státní
podporou Technologické agentury ČR v rámci
Programu SIGMA.

Č R

www.tacr.cz

Výzkum užitečný pro společnost.

E-přístupnost jako strategický pilíř moderní společnosti

Mgr. Olga Malinovská, PhD.

Mgr. Radek Pavlíček

Mgr. Kateřina Pešková

Mgr. Petr Vysuček, PhD.

Leden 2026

Úvod

E-přístupnost dnes nesmíme vnímat jako volitelnou nadstavbu nebo úzce vymezený technický úkol. Digitální prostor je prostředí, ve kterém se v digitální éře naplňují základní lidská práva – především právo na informace a plnohodnotnou komunikaci – úplně stejně, jako v prostředí fyzickém.

Současná praxe ukazuje, že e-přístupnost je dnes často chápána jako pouhé plnění legislativních norem (například zákon č. 99/2019 Sb. či zákon č. 424/2023 Sb.) To však k reálné/ funkční přístupnosti nestačí. Skutečná digitální inkluze vyžaduje širší pohled, který propojuje technologie, lidské kompetence a odpovědný design služeb.

Tento dokument shrnuje klíčové podmínky nezbytné k tomu, aby digitální prostředí přestalo vytvářet bariéry a stalo se funkčním nástrojem inkluze. Vychází z poznatků projektu *Překážky využití informačních a komunikačních technologií a možnosti rozvoje ICT gramotnosti u osob s limitovanou schopností přístupu k informacím (TQ01000362)*, realizovaného s finanční podporou TA ČR.

Pozornost je věnována potřebám cílových skupin tohoto projektu, zejména specifickým potřebám občanů se zrakovým postižením, kognitivními poruchami či poruchami učení a uživatelům českého znakového jazyka.

Následující stanovisko propojuje analytická data s praktickou expertízou týmu a vytváří tak ucelený strategický rámec.

Tři pilíře skutečné e-přístupnosti

Abychom nezůstali jen u prázdných proklamací o právech, musíme zajistit soulad tří základních pilířů. Pokud jeden z nich chybí, celá stavba se hroutí.

- **Dostupnost technologií:** Základem je fyzický přístup k zařízením (mobilní telefony, tablety, počítače) a konektivita. Bez hardwaru a přístupu k internetu se o inkluzi bavit nemůžeme.
- **Digitální kompetence a kritické myšlení:** Nestačí lidem dát technologie do ruky. Musíme zajistit, aby je uživatelé uměli ovládat a dokázali se v digitálním prostoru bezpečně a efektivně orientovat.
- **Podoba digitálních prostředí a služeb:** Digitální služby musí být již od návrhu koncipovány tak, aby vycházely vstříc různorodým potřebám občanů jako koncových uživatelů. Přístupnost zde nesmí být chápána jako „dodatečná oprava“, ale jako integrální součást vývoje.

Zapojení cílových skupin a princip participace, nikoli pouhé testování

Základním předpokladem pro funkčnost digitálních služeb je jejich tvorba v přímé spolupráci s koncovými uživateli, a to nejen ve fázi testování, ale již od fáze návrhu, pokud je to pro danou skupinu vhodné.

Forma a intenzita tohoto zapojení se však musí odvíjet od specifických potřeb a kompetencí dané cílové skupiny:

- **Kontinuální spolupráce s experty:** U skupin, které disponují vysokou mírou odbornosti v oblasti asistivních technologií – typicky u osob se zrakovým postižením – je na místě zapojení uživatelů-expertů do celého cyklu vývoje. Tento přístup umožňuje identifikovat a odstranit bariéry dříve, než se stanou součástí finálního řešení.
- **Zapojení prostřednictvím odborné facilitace:** Pro skupiny s kognitivními bariérami nebo nižšími digitálními kompetencemi - včetně seniorů a osob na autistickém spektru - je klíčová participace za podpory odborníků. Facilitátoři zde pomáhají uživatelům formulovat jejich zkušenost tak, aby byla pro proces návrhu uchopitelná. Výsledkem je pak prostředí, které díky principům snadného čtení (Easy-to-Read) vychází vstříc nejen lidem s poruchami učení, ale i širší veřejnosti s odlišným mateřským jazykem.
- **Princip „deaf-led“:** V případě neslyšících uživatelů českého znakového jazyka je klíčové uplatňovat princip participace na úkolu od samého začátku, tj. např. již ve fázi sepisování projektu či návrhu. Zapojení již v této fázi mají být jednak zástupci komunity neslyšících uživatelů ČZJ a zároveň s nimi odborníci z řad lingvistů znakových jazyků a dalších relevantních odborníků na oblast související s ČZJ. Tím

zajistíme, že projekt je realizován v souladu s potřebami jazykové a kulturní menšiny uživatelů ČZJ.

- **Uživatelské testování ve fázích prototypu:** U všech vznikajících digitálních služeb a prostředí je nezbytné do procesu zařadit také testování s koncovými uživateli, které by mělo být nejen na konci, ale v různých fázích návrhu.

Obecně platí, že zapojení cílových skupin nesmí být chápáno jako formální doplněk, ale jako nezbytný zdroj dat pro návrh skutečně inkluzivního prostředí.

Role odborníků a specialistů v procesu návrhu

Zatímco zapojení uživatelů přináší nezbytnou žitou zkušenost, role odborníků je nezastupitelná pro technickou, metodickou a legislativní správnost řešení. Jejich účast je klíčová již od samého počátku – tedy ve fázi **vzniku záměru, podání projektu či alokace financí**. Pouze včasné zapojení expertů zabrání tomu, aby vznikala řešení „od stolu“, která jsou v praxi nefunkční, nebo dokonce zbytečná.

1. Dělbá rolí jako záruka kvality

Pro vytvoření funkčního celku se musí potkat různé specializace. Každá má svou jasnou odpovědnost, ale všechny musí spolupracovat:

- **Designér služeb (Service Designer):** Definuje smysl a logiku služby – co má řešení umět a k čemu má uživateli sloužit.
- **UX/UI designér:** Navrhuje funkční prožitek, strukturu a vizuální podobu rozhraní tak, aby bylo intuitivní.
- **Obsahoví specialisté:** Učitel zodpovídá za didaktickou správnost, překladatel za jazykovou přesnost a odborník na ČZJ za srozumitelnost pro komunitu neslyšících.
- **Expert na přístupnost:** Garantuje technickou shodu se standardy (například EN 301 549) a zajišťuje, aby kód i struktura byly čitelné pro asistivní technologie a řešení jako celek bylo **přístupné funkčně**, ne jen formálně.
- **Technolog a analytik:** Zajišťují, aby navržené řešení bylo realizovatelné a bezpečné.

2. Znalost potřeb v kontextu reality

Odborníci musí prokázat, že detailně rozumí potřebám uživatelů i tomu, jak využívají své asistivní technologie. Zároveň však musí být realisty – jejich doporučení musí odpovídat **personálním a finančním možnostem** konkrétního subjektu. Jiné nároky klademe na ministerstvo vyvíjející celostátní systém, jiné na školu v regionu nebo obecní úřad. Cílem je nejlepší možný výsledek v daných podmínkách, nikoliv nerealizovatelný ideál.

Zapojení odborníků, kteří jdou sami příkladem a dodržují vlastní doporučení, je nezbytným předpokladem pro vytvoření skutečně přístupného digitálního prostředí.

3. Digitální dovednosti: Druhá strana mince

I sebevíce přístupná služba selže, pokud s ní uživatel neumí pracovat. Vytvoření přístupného prostředí proto musí jít ruku v ruce s **rozvojem digitální gramotnosti**.

Tento proces musí začínat již v rámci povinného vzdělávání (včetně předškolního) a pokračovat skrze celoživotní vzdělávání, kurzy či sociální rehabilitaci. Vedle obecných dovedností je nezbytné rozvíjet i specifické dovednosti (například ovládání odečítače obrazovky či speciálních periférií), které konkrétnímu uživateli umožní plně využít potenciál přístupných digitálních služeb.

Role umělé inteligence a automatizovaných technologií

Umělá inteligence (AI) a automatizované nástroje jsou vítanými pomocníky, kteří mohou významně podpořit rozvoj e-přístupnosti – například při generování prvotních titulků, asistenci u testování kódu či analýzy dat. **Kritickým faktorem však zůstává kvalita výstupu.** Samotná existence automatického přepisu či titulků bez další korekce není řešením přístupnosti, ale pouze technologickým polotovarem.

AI dnes hraje dvojí roli. Na straně uživatelů slouží jako čím dál silnější asistivní technologie, která jim pomáhá překonávat existující bariéry v digitálním prostředí. Na straně tvůrců a poskytovatelů obsahu je však AI nástrojem, který přináší garantovanou hodnotu pouze v rukou **kvalifikovaných odborníků.** Ti dokážou vyhodnotit limity automatizovaných výstupů a zajistit, aby výsledek odpovídal reálným potřebám uživatelů a zákonným standardům.

Klíčovým principem je zde „**fair play**“ **v transparentnosti:** pokud je použit automatický proces bez lidské kontroly (například strojový přepis řeči), musí to být v popisu služby či akce jasně uvedeno. Je nepřípustné vydávat automatizovaný výstup za plnohodnotnou profesionální službu nebo přenášet odpovědnost za přístupnost obsahu na asistivní nástroje uživatele.

Nahrazování odborné práce automatickými nástroji bez kontroly a bez participace uživatelů **nemůže být považováno za splnění požadavků na přístupnost,** a to ani ve formální rovině. Pokud výsledek není reálně funkční a spolehlivý pro koncového uživatele, je procesně i eticky chybný.

Proto považujeme za nezbytné, aby implementace AI probíhala:

- **Transparentně:** S jasným označením míry automatizace a lidského podílu na výstupu.
- **S jasnou odpovědností:** Za finální kvalitu a funkčnost musí vždy ručit konkrétní člověk, nikoliv algoritmus.
- **V úzké spolupráci:** S odborníky a zástupci cílových skupin již od první fáze vzniku nápadu, protože takové zapojení je pojistkou proti nefunkčním řešením.

Role veřejných institucí a odpovědnost za systémová řešení

Zajištění e-přístupnosti v celostátním měřítku nelze ponechat na nahodilých iniciativách nebo izolovaných projektech. Klíčovou roli v tomto procesu hrají veřejné instituce (orgány státu a územní samosprávné celky). Tyto nesou přímou odpovědnost za systematický rozvoj digitálního prostředí, které je přístupné všem občanům bez rozdílu a slouží tak jako příklady dobré praxe i pro soukromý sektor. Jejich úkolem je zajistit, aby byly služby navrhovány a realizovány v souladu s právními rámci a s plným ohledem na specifické potřeby všech skupin uživatelů a aby konkrétní instituce byly gestory a garanty pravidel, podle kterých přístupná digitální prostředí vznikají.

Z pohledu systémové stability vnímáme jako zásadní tyto pilíře:

- **Instituce jako vzor a metodická podpora:** Veřejné instituce, jako jsou ministerstva, úřady či Senát, musí jít v přístupnosti digitálních služeb příkladem a být prvními, kdo tyto standardy v praxi naplňuje. Současně je klíčové vytvořit prostor pro stávající gestory, aby mohli naplno vykonávat svou roli metodických a odborných lídrů – sjednocovat pravidla, udávat směr a poskytovat tvůrcům obsahu kontinuální podporu i nástroje nezbytné pro zavádění přístupnosti.
- **Nastavení priorit od represe k podpoře:** Máme za to, že skutečnou změnu přinese spíše vzdělávání a pochopení kontextu, proč přístupnost řešit, než vymáhání sankcí. Pokud tvůrci obsahu pochopí reálný dopad bariér na život uživatelů, budou motivováni k tvorbě přístupných řešení přirozeně, nikoliv pod hrozbou pokut. Instituce by proto měly fungovat jako metodičtí lídři, kteří tvůrcům obsahu poskytují potřebné kompetence a nástroje pro vytváření přístupného prostředí.

- **Systematická realizace v souladu s právem:** Digitální inkluze musí být integrována do všech fází státní správy – od strategického plánování až po samotnou exekuci. Nejde jen o plnění zákona č. 99/2019 Sb. nebo zákona č. 424/2023 Sb. Cílem musí být vytvoření jasných a srozumitelných pravidel, která budou v praxi skutečně fungovat a o která se tvůrci obsahu budou moci dlouhodobě opřít.
- **Odpovědnost za digitální ekosystém:** Veřejné instituce musí garantovat, že jimi spravované digitální cesty nebudou pro určité skupiny občanů slepými uličkami. Toho lze docílit pouze koordinovaným přístupem, který propojuje technologický rozvoj s reálnými dopady na život uživatelů.

Pokud má být e-přístupnost vnímána jako standard a nikoliv jako překážka, musí instituce přijmout roli garanta, který udává směr a zajišťuje, aby digitální transformace nikoho nenechávala stranou.

Data pro rozhodování a systémové mechanismy

Pro efektivní správu digitálního prostředí je nezbytné, aby stát systematicky sbíral a vyhodnocoval relevantní data. Bez nich totiž nelze činit kvalifikovaná rozhodnutí, ale pouze odhady, které se v praxi často míjejí účinkem.

Za klíčové kroky v této oblasti považujeme:

- **Rozhodování založené na faktech:** Pouze na základě tvrdých dat a transparentních postupů lze navrhnout funkční řešení. Data nám umožní přesně identifikovat nepokrytá místa digitalizace státní správy a směřovat energii i finance tam, kde přinesou uživatelům největší užitek.
- **Cílená edukace a prevence vyloučení:** Díky průběžnému monitoringu stavu přístupnosti můžeme včas rozpoznat rizika digitálního vyloučení konkrétních skupin obyvatel. To státu dovolí včas reagovat – například cíleným informováním nebo vzdělávacími programy ušitými na míru konkrétním potřebám.
- **Dlouhodobé zabezpečení inkluze:** Mechanismy pro řešení přístupnosti nesmí být jednorázové. Musí jít o nastavení jasných procesů, jak k digitálním službám dlouhodobě přistupovat a zabezpečovat jejich rozvoj tak, aby držely krok s technologickým pokrokem i měnícími se potřebami uživatelů.

Závěr

Budování digitálního státu vyžaduje přechod od domněnek k faktům. Aby se e-přístupnost stala trvalou součástí naší infrastruktury, nesmíme ji vnímat jako jednorázový projekt, ale jako **kontinuální proces**. Toho docílíme pouze tehdy, bude-li tato transformace podložena **systemovým financováním** a jasným začleněním do rozpočtových priorit každé veřejné instituce.

Základní signatáři

PaedDr. Helena Havlisová, Ph.D.

doc. Mgr. Jiří Jošt, CSc.

Ing. Jaroslav Novák, Ph.D.

Mgr. et Mgr. Radka Prázdná, Ph.D.

PhDr. Josef Procházka, Ph.D.

doc. PhDr. Pavel Zíkl, Ph.D.